

АСНОЎНЫЯ ХАРАКТАРЫСТЫКІ ПАЛІТЫЧНАГА ДЫСКУРСУ

Паняцце дыскурсу ў сучаснай лінгвістыцы сэнсава набліжаецца да паняцця “тэкст”, аднак пры гэтым падкрэсліваецца дынамічны характар моўнай камунікацыі. Дыскурс складаецца са сказаў або іх фрагментаў, а змест дыскурсу канцэнтруецца вакол “падставовых” канцэптаў – топікаў дыскурсу. Лагічны змест асобных сказаў – кампанентаў дыскурсу – называецца прапазіцыямі. Апошнія звязваюцца паміж сабой лагічнымі адносінамі (кан’юнкцыі, дыз’юнкцыі, прычынна-выніковымі і інш.). Аналізуючы дыскурс, інтэрпрэтатар кампануе элементарныя прапазіцыі ў агульнае значэнне, змяшчае новую інфармацыю ў межы ўжо атрыманай прамежкавай, або папярэдняй інтэрпрэтацыі, г.зн.:

- вызначае ўнутрытэкставыя сувязі – анафарычныя, семантычныя (кшталту сінанімчных і антанімчных), рэферэнцыйныя (аднясенне імёнаў і апісанняў да аб’ектаў рэальнага або ментальнага свету) адносіны, функцыянальную перспектыву (тэму выказвання і тое, што пра яе гаворыцца) і г.д.;

- “паглынае” новую інфармацыю ў тэму дыскурсу, у выніку чаго ліквідуецца (калі гэта трэба) рэферэнтная неадназначнасць, вызначаецца камунікатыўная мэта кожнага сказа і паступова робіцца зразумелай “драматургія” ўсяго дыскурсу.

Добра вядомым з’яўляецца тэзіс аб тым, што мова – прамежкавае звяно паміж думкай і дзеяннем – заўсёды была і застаецца найбольш істотным фактарам палітычнага ўплыву. Палітычная мова адрозніваецца ад “звычайнай” тым, што ў ёй:

- “палітычная лексіка” з’яўляецца тэрміналагічнай, а звычайныя, не чыста “палітычныя” моўныя знакі выкарыстоўваюцца не заўсёды так, як у звычайнай мове;

- спецыфічная структура дыскурсу – вынік часам вельмі своеасаблівых маўленчых прыёмаў;

- спецыфічнай з’яўляецца і рэалізацыя дыскурсу – гукавое або пісьмовае яго афармленне.

Палітычны дыскурс можна разглядаць прынамсі з трох пазіцый:

- *уласна філалагічнай* – як любы іншы тэкст; аднак, большая ўвага даследчыка звяртаецца на фон – палітычныя і ідэалагічныя канцэпцыі, якія пераважаюць у свеце інтэрпрэтатара;

- *сацыялпсіхалінгвістычнай* – пры вымярэнні эфектыўнасці для дасягнення схаваных або выразна акрэсленых, – але несумненна палітычных – мэтай моўцы;

- *індыўдуальна-герменеўтычнай* – пры выяўленні прыватных сэнсаў аўтара і/або інтэрпрэтатара дыскурсу ў пэўных абставінах.

Паколькі тэрміны *палітычны* і *маральны* маюць ацэначныя характарыстыкі, у лінгвістычным даследаванні заўсёды фігуруюць пазалінгвістычныя меркаванні. Так, калі спрабуюць ахарактарызаваць асаблівасці палітычнага дыскурсу, непазбежна ўводзяцца ў апісанне этычныя тэрміны:

- “прамоўніцтва”: дамінуе дэкламатарскі стыль;
- прапагандысцкі трыумфалізм;
- ідэалагізацыя ўсяго, пра што ідзе гаворка, пашыранае выкарыстанне паняццяў насуперак логіцы;

- перабольшаная абстракцыя, крытычнасць і “палымянасць”;
- схільнасць да выкарыстання лозунгаў;
- агітатарская “зухаватасць”;
- перавага “Звыш-Я”;
- фармалізм партыйнасці;
- прэтэнзія на абсалютную ісціну.

Названыя якасці з’яўляюцца палемічнымі і выступаюць дыферэнцыяльнымі прыкметамі палітычнага дыскурсу, што адрознівае яго ад іншых відаў маўлення. Гэтая палемічнасць можа адбывацца, напрыклад, на выбары слоў.

Такім чынам, палемічнасць палітычнага маўлення – своеасаблівая тэатралізаваная агрэсія, скіраваная на ўнушэнне адмоўнага стаўлення да палітычных апанентаў моўцы, на навязванне (як найбольш натуральных і бяспрэчных) іншых вартасцей і ацэнак. Таму тэрміны, якія ацэньваюцца пазітыўна прыхільнікамі адных поглядаў, могуць успрымацца негатыўна, часам нават як непасрэдная знявага, іншымі (параўн. *камунізм, фашызм, дэмакратыя*).

Гэтым жа можна растлумачыць і своеасаблівую “палітычную дыгласію” грамадства, у якім функцыянуюць нібыта дзве розныя мовы – мова афіцыйнай прапаганды і звычайная. Тэрміны адной мовы ў межах другой або ўжываліся з палярна супрацьлеглымі ацэнкамі, або ўвогуле выганяліся з узуса. Выявіць ацэнкі, рэпрэзентаваныя ў палітычным дыскурсе, можна, аналізуючы, напрыклад, наступныя групы выказванняў:

- канстатацыі і прадпісанні дзейнічаць;
- прыхаваныя выказванні, пададзеныя ў выглядзе пытанняў;
- адказы на выбраныя пытанні (трэба вызначыць, на якія пытанні пэўны дыкурс адказвае, а якія пакідае без адказаў);
- трактоўкі грамадскіх праблем, апісанні іх вырашэння ў пазітыўных тэрмінах, “канструктыўна” (“мы павінны зрабіць...”) – або негатыўна (“для нас з’яўляецца непрымальным...”, “мы не пойдзем па гэтым шляху”);
- фармулёўкі ідэй, якія аўтар дыскурсу лічыць наватарскімі;
- выказванні, якія адлюстроўваюць агульныя ісціны;
- запыты і патрабаванні да прадстаўнікоў улады;
- заклікі паспрыяць таму або іншаму вырашэнню, прапановы аб дапамозе.